

Stimuleringsregeling Gezonde relaties & seksualiteit

Actielijn 8

Seksuele en relationele vorming en integriteit Lerarenopleiding Biologie

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

| Fase 2: Onderzoek |
Januari - april 2021

Seksuele en relationele vorming en integriteit

Lerarenopleiding Biologie

Ervaring van aankomende en beginnende docenten

Utrecht, april 2021

Sanne Olofsen, Iris Coehoorn, Janneke Verloop & Elsbeth Reitzema
Projectnummer: NL1510SV

Rutgers en Stichting School & Veiligheid, 2021

Samenvatting

In 2021 voerden Rutgers en Stichting School & Veiligheid een vragenlijstonderzoek uit onder docenten Biologie als onderdeel van het 'Stimuleringsprogramma seksuele en relationele vorming in het onderwijs' van het ministerie van VWS. In totaal namen 68 aankomende en 34 beginnende docenten Biologie deel aan het onderzoek.

Het onderzoek ging over seksuele en relationele vorming:

- Hoe kijken docenten aan tegen het geven van seksuele en relationele vorming.
- In hoeverre heeft het onderwijs op de lerarenopleiding hen hierop voldoende voorbereid op de praktijk
- Wat zijn hun ervaringen in de praktijk met het geven van seksuele en relationele vorming?

Het doel van het onderzoek was lerarenopleidingen inzichten en aanbevelingen te geven in verbetermogelijkheden om aankomende docenten Biologie voor te bereiden op het geven van seksuele en relationele vorming.

Uit het onderzoek blijkt dat docenten Biologie het als hun taak zien om les te geven over seksuele en relationele vorming. De helft van de respondenten voelde zich niet voldoende voorbereid op het geven van seksuele en relationele vorming na de lerarenopleiding. Het onderwijs op de lerarenopleiding bood over het algemeen goede handvatten met betrekking tot verschillende werkvormen en gaf voldoende vakinhoudelijke kennis over onderwerpen als anatomie, zwangerschap en anticonceptie. Onderwerpen als online daten en sexting en seksuele en genderdiversiteit kwamen onvoldoende aan bod. Docenten voelden zich onder andere onvoldoende voorbereid op situaties met leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit en leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas.

Op basis van de onderzoeksuitkomsten worden enkele aanbevelingen gedaan voor het verbeteren van het onderwijs over seksuele en relationele vorming op de lerarenopleiding Biologie.

Inhoud

4

Inleiding	5
1.1 Aanleiding	5
1.2 Doelstellingen	5
1.3 Onderzoeksvragen	5
1.4 Onderzoeksmethode	5
1.5 Respondenten	6
Resultaten	8
2.1 Attitude ten opzichte van seksuele en relationele vorming	8
2.2 Voorbereiding op het geven van seksuele en relationele vorming	8
2.3 Seksuele en relationele vorming in de praktijk	12
Conclusie	19
3.1 Aanbevelingen	20

Inleiding

1.1 Aanleiding

Dit onderzoek maakt onderdeel uit van het impuls project om de seksuele integriteit en seksuele en relationele vorming in de Lerarenopleidingen te verbeteren. Dit project wordt met financiering van VWS uitgevoerd in samenwerking met Rutgers en Stichting School & Veiligheid (SSV) en is onderdeel van het 'Stimuleringsprogramma seksuele en relationele vorming in het onderwijs' van het ministerie van VWS. Het doel was om inzicht te krijgen in ervaren en uitdagingen van aankomende en beginnende docenten Biologie in lesgeven over seksuele en relationele vorming. Daarnaast is onderzocht in hoeverre het onderwijs aan de lerarenopleidingen docenten voldoende voorbereid heeft op het lesgeven over seksuele en relationele vorming en waar docenten behoefte aan hebben om (indien gewenst) beter voorbereid te zijn hierop.

Van de zeven tweedegraads lerarenopleidingen Biologie zijn docenten die maximaal vijf jaar voor de klas staan en aankomende docenten uitgenodigd om de vragenlijst in te vullen. In dit rapport worden de bevindingen van dit onderzoek gepresenteerd.

Naast ervaringen en behoeftes van docenten Biologie, is ook onderzoek gedaan naar ervaringen en behoeftes van docenten Gezondheidszorg & Welzijn, docenten van vakken waarbij seksuele en relationele vorming niet onder het vakspecifieke deel valt en leerkrachten in het primaire onderwijs met betrekking tot lesgeven over seksuele en relationele vorming en het bewaken van seksuele integriteit. Bevindingen van deze onderzoeken zijn in aparte rapporten verschenen.

1.2 Doelstellingen

De doelen van het onderzoek zijn:

1. Meer inzicht krijgen in de ervaringen en uitdagingen van aankomende en beginnende docenten Biologie (onderbouw VO en MBO) met het geven van over seksuele en relationele vorming, seksueel gedrag in de klas en leerklimaat in het voortgezet onderwijs.
2. Inzicht krijgen of en in welke mate aankomende en beginnende docenten Biologie voldoende zijn voorbereid op deze taken vanuit de tweedegraads lerarenopleidingen Biologie.
3. Inzicht krijgen welke onderwerpen met betrekking tot seksuele en relationele vorming door aankomende en beginnende docenten Biologie als relevant gezien worden (vakinhoudelijk, didactisch en methodisch) om te behandelen op lerarenopleidingen.

1.3 Onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen zijn:

1. In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten Biologie zich vanuit de lerarenopleiding *voorbereid* op het geven van seksuele en relationele vorming en op het omgaan met seksueel gedrag in de klas?
2. Welke *ervaring* hebben aankomende en beginnende docenten Biologie met het geven van seksuele en relationele vorming en met seksueel gedrag in de klas?
3. Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten Biologie *nodig* in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om seksuele en relationele vorming te geven en om te gaan met seksueel gedrag in de klas?

1.4 Onderzoeksmethode

Het onderzoek vond plaats door middel van een online vragenlijst. De vragenlijst was zowel voor aankomende als beginnende docenten Biologie als Gezondheidszorg & Welzijn. De vragenlijst werd

verspreid via social media (Facebook en LinkedIn) en via e-mail aan lerarenopleiders en coördinatoren van alle lerarenopleidingen Biologie. In totaal startten er 130 respondenten met het invullen van de vragenlijst. 14 respondenten werden geëxcludeerd omdat zij alleen de eerstegraads lerarenopleiding Biologie hadden gevolgd. Nog 14 respondenten vielen af omdat zij meer dan vijf jaar werkervaring na het afronden van de lerarenopleiding hadden. Uiteindelijk zijn er 102 volledig vragenlijsten door aankomende en beginnende docenten Biologie geïncludeerd. Dit rapport beschrijft de resultaten van deze vragenlijsten.

In dit rapport worden de volgende definities aangehouden:

- **Aankomende docenten:** studenten die in het derde of vierde jaar van de lerarenopleiding Biologie zitten. Deze studenten kunnen ook al werkzaam zijn als docenten.
- **Beginnende docenten:** docenten die de lerarenopleiding Biologie hebben afgerond en maximaal 5 jaar werkzaam zijn als docent sinds het afronden van hun studie.

Dit onderzoek bestond alleen uit zelfrapportages. Bij stellingen als *“Ik ben in staat goed les te geven over seksuele en relationele vorming in het onderwijs”* kunnen er hierdoor alleen conclusies getrokken worden over de eigen perceptie van respondenten over hun vaardigheden. Er is niet daadwerkelijk getoetst in hoeverre de respondenten in staat zijn goed les te geven over seksuele en relationele vorming.

1.5 Respondenten

Tabel 1 geeft de algemene achtergrondinformatie over de respondenten. In totaal waren er vragenlijsten van 68 aankomende docenten en 34 beginnende docenten. Meer dan 90% volgt/volgte alleen de tweedegraads opleiding. De groep aankomende docenten was jonger dan de groep beginnende docenten. De meesten respondenten waren vrouw (70-80%).

Van alle aankomende docenten studeert bijna 40% aan de Fontys Hogeschool en 28% aan Hogeschool Windesheim. Van de beginnende docenten studeerde ruim 44% aan de Hogeschool Rotterdam. Andere opleidingen werden minder gerepresenteerd. Negen van de tien aankomende docenten startte tussen 2015 en 2020 en van de beginnende docenten tussen 2010 en 2014. Tijdens de opleiding wordt er werkervaring opgedaan tijdens stages. Van de respondenten die nog studeerden gaf ruim 45% aan momenteel minder dan één jaar werkervaring door middel van betaalde stages te hebben. Van de beginnende docenten gaf het grootste gedeelte (59%) aan tijdens de studie één tot twee jaar betaalde stage-ervaring te hebben gehad. Ten tijde van het invullen van de vragenlijst had bijna de helft van de beginnende docenten drie tot vier jaar werkervaring na het afronden van hun studie.

Tabel 1. Achtergrondinformatie respondenten (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
Leeftijd				
20-24	37	54,4	8	23,5
25-29	15	22,1	15	44,1
≥30	16	23,5	11	32,4
Gender				
Man	21	30,9	7	20,6
Vrouw	47	69,1	27	79,4
Opleiding				
Tweedegraads	67	98,5	31	91,2
Tweedegraads én eerstegraads	1	1,5	3	8,8
School				
Fontys Hogeschool	27	39,7	5	14,7
Windesheim	19	27,9	4	11,8
Hogeschool Rotterdam	11	16,2	15	44,1

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
Hogeschool van Amsterdam	7	10,3	4	11,8
HAN Hogeschool	5	5,3	1	2,9
Hogeschool Utrecht	2	2,9	3	8,8
NHL Stenden	2	2,9	1	2,9
Anders	0	0	1	2,9
Start opleiding				
1999-2004	0	0	1	2,9
2005-2009	1	1,5	2	5,9
2010-2014	6	8,8	19	55,9
2015-2020	61	89,7	12	35,3
Werkervaring tijdens studie				
<1 jaar	31	45,6	5	14,7
1-2 jaar	22	32,4	20	58,8
3-4 jaar	11	16,2	5	14,7
≥5 jaar	4	5,9	4	11,8
Werkervaring na studie				
<1 jaar	-	-	6	17,6
1-2 jaar	-	-	8	23,5
3-4 jaar	-	-	16	47,1
≥5 jaar	-	-	4	11,8

Ook is aan respondenten gevraagd op wat voor school zij momenteel werken, aan welke klassen zij lesgeven en aan welke klassen zij seksuele en relationele vorming geven (Tabel 2). Er waren 30 respondenten die (nog) geen betaalde les geven. Van de respondenten die wel momenteel lesgeven (ofwel betaalde stage of als afgestudeerd docent) werkt het grootste gedeelte op een openbare/algemeen bijzondere school. Er waren geen respondenten die lesgeven op een reformatorische of islamitische school. De meesten geven les aan vmbo onderbouw maar ook aan klassen van vmbo bovenbouw, havo onderbouw en vwo onderbouw.

Tabel 2. Schooltype waarop, en lesniveau waaraan respondenten lesgeven (N=82)

	Aankomende docenten (n=49)		Beginnende docenten (n=33)	
	N	%	N	%
Momenteel werkzaam op schooltype				
Openbaar/algemeen bijzonder	35	49,3	27	79,4
Rooms-Katholiek	4	5,6	1	2,9
Gereformeerd/reformatorisch	0	0,0	0	0,0
Protestants-Christelijk	10	14,1	5	14,7
Islamitisch	0	0,0	0	0,0
Geeft les aan...				
Vmbo onderbouw (jaar 1 en 2)	36	40,0	26	34,7
Vmbo bovenbouw (jaar 3 en 4)	18	20,0	19	25,3
Havo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	20	22,2	13	17,3
Havo bovenbouw (jaar 4 en 5)	0	0	3	4,0
Vwo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	15	16,7	9	12,0
Vwo bovenbouw (jaar 4 t/m 6)	0	0	3	4,0
Mbo (jaar 1 t/m 4)	1	1,1	0	0,0
Anders	0	0,0	2	2,7

Resultaten

2.1 Attitude ten opzichte van seksuele en relationele vorming

Aan alle respondenten is gevraagd of zij vinden dat seksuele en relationele vorming een verplicht onderdeel zou moeten zijn op de lerarenopleiding en of het geven van seksuele en relationele vorming volgens hen hoort bij hun werk als docent Biologie (Tabel 3). Zowel aankomende als beginnende docenten geven vrijwel allemaal aan het hier (helemaal) eens te zijn. Twee beginnende docenten geven aan het er (helemaal) niet mee eens te zijn dat seksuele en relationele vorming een verplicht onderdeel zou moeten zijn. Eén beginnende docent vindt dat het geven van seksuele en relationele vorming niet hoort bij het werk als docent Biologie.

Tabel 3. Attituden ten opzichte van seksuele en relationele vorming (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Seksuele en relationele vorming zou een verplicht onderdeel moeten zijn van de lerarenopleiding</i>				
(helemaal) mee eens	65	95,6	32	94,1
niet eens/niet oneens	3	4,4	0	0,0
(helemaal) niet mee eens	0	0,0	2	5,9
<i>Het geven van seksuele en relationele vorming hoort bij mijn werk als docent</i>				
(helemaal) mee eens	67	98,5	33	97,1
niet eens/niet oneens	1	1,5	0	0,0
(helemaal) niet mee eens	0	0,0	1	2,9

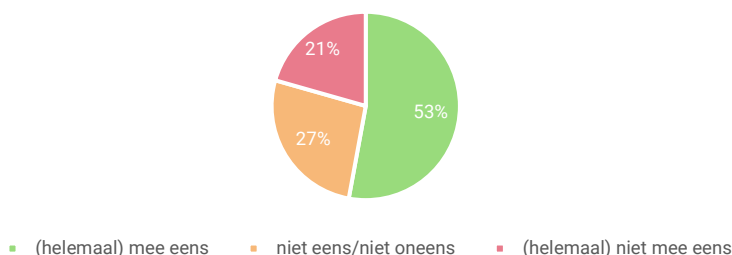
2.2 Voorbereiding op het geven van seksuele en relationele vorming

Om inzicht te krijgen in hoeverre aankomende en beginnende docenten zich voorbereid voelen op het geven van seksuele en relationele vorming zijn er verschillende vragen gesteld over het onderwijs op de lerarenopleiding met betrekking tot (het geven van) seksuele en relationele vorming (Tabel 4). Er is een duidelijk verschil te zien tussen aankomende en beginnende docenten in hoeverre zij vinden dat er voldoende aandacht voor seksuele en relationele vorming was op de lerarenopleiding. Van de aankomende docenten is twee-derde het hier (helemaal) mee eens, terwijl van de beginnende docenten ongeveer een-derde het hier mee eens is. Van hen is 44% het hier (helemaal) niet mee eens.

Tabel 4. Voorbereiding op de het geven van seksuele en relationele vorming op lerarenopleiding (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Tijdens de lerarenopleiding wordt/werd er voldoende aandacht besteed aan seksuele en relationele vorming</i>				
(helemaal) mee eens	45	66,2	12	35,3
niet eens/niet oneens	9	13,2	7	20,6
(helemaal) niet mee eens	14	20,6	15	44,1

Ondanks dat slechts een derde van de beginnende docenten aangeeft dat er voldoende aandacht besteed werd aan seksuele en relationele vorming, geeft ruim de helft aan zich voldoende voorbereid te voelen op het geven van seksuele en relationele vorming in de praktijk na het afronden van de lerarenopleiding (Figuur 1). Een op de vijf beginnende docenten voelt zich (helemaal) niet voldoende voorbereid.

Figuur 1. Ervaren mate van voorbereiding op het geven seksuele en relationele vorming door beginnende docenten (N=34)

2.2.1 Het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele en relationele vorming

Over het onderwijs in seksuele en relationele vorming op de lerarenopleiding is gevraagd aan respondenten wat zij van een aantal aspecten vinden (Tabel 5). Van de aankomende docenten vindt 66% de inhoud van de lessen goed ((helemaal) mee eens), terwijl van de beginnende docenten maar 38% dit aangeeft. Van de beginnende docenten geeft ook bijna de helft (47%) aan dat er te weinig lessen waren. Ook zijn zij minder positief over de actualiteit van de onderwerpen, ruim 26% van de beginnende docenten geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de bewering dat de onderwerpen actueel waren, terwijl van de aankomende docenten dit bijna 68% is. Van beide groepen geeft het grootste gedeelte aan dat er een open sfeer was en dat er verschillende werkvormen werden gebruikt.

Tabel 5. Onderwijs over seksuele en relationele vorming (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)			Beginnende docenten (n=34)		
	N(%)			N(%)		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens
Inhoud van de lessen was goed	45 (66,2%)	20 (29,4%)	3 (4,4%)	13 (38,2%)	14 (41,2%)	7 (20,6%)
Te weinig lessen	26 (38,2%)	14 (20,6%)	28 (41,2%)	16 (47,1%)	11 (32,4%)	7 (20,6%)
Onderwerpen waren actueel	46 (67,6%)	20 (29,4%)	2 (2,9%)	9 (26,5%)	15 (44,1%)	10 (29,4%)
Open sfeer tijdens de lessen	61 (89,7%)	6 (8,8%)	1 (1,5%)	25 (73,5%)	6 (17,6%)	3 (8,8%)
Verskillende werkvormen	51 (75,0%)	13 (19,1%)	4 (5,9%)	21 (61,8%)	8 (23,5%)	5 (14,7%)

Naast gesloten vragen zijn er ook open vragen gesteld aan alle respondenten, waarin zij konden uitleggen wat ze goed vonden aan het onderwijs op de lerarenopleiding over seksuele en relationele vorming en wat er beter kan. Er zijn veel verschillende ideeën over wat er goed was aan de lessen, deze zijn samen te vatten in drie thema's: verschillende werkvormen, gastlessen en open sfeer. Ook zijn er verbeterpunten.

Werkvormen

Over de verschillende werkvormen zijn veel respondenten positief. Ze geven aan dat deze leerzaam waren en hen bovendien hielpen om zelf tijdens het lesgeven verschillende werkvormen toe te passen.

'Werkvormen als 'synoniemen voor het mannelijk geslachtsorgaan, vrouwelijk geslachtsorgaan en geslachtsgemeenschap' om taboes te doorbreken. [...] Het aids-bekerspel was ook een goed voorbeeld. Dit practicum doe ik ook ieder jaar weer.'

Gastlessen

Daarnaast geven meerdere respondenten aan dat de gastlessen nuttig waren.

'Ik vond de gastlessen en de actieve werkvormen heel leerzaam. Nog steeds kan ik het in mijn eigen lespraktijk toepassen.'

Open sfeer

Veel respondenten geven aan dat er een open sfeer was tijdens de lessen op de lerarenopleiding.

'Bij meerdere cursussen, verspreid over de 4 jaar is dit onderwerp aan bod gekomen. Hierbij was er altijd een open sfeer, gecreëerd door de docent, waardoor alles besproken kon worden.'

Verbeterpunten

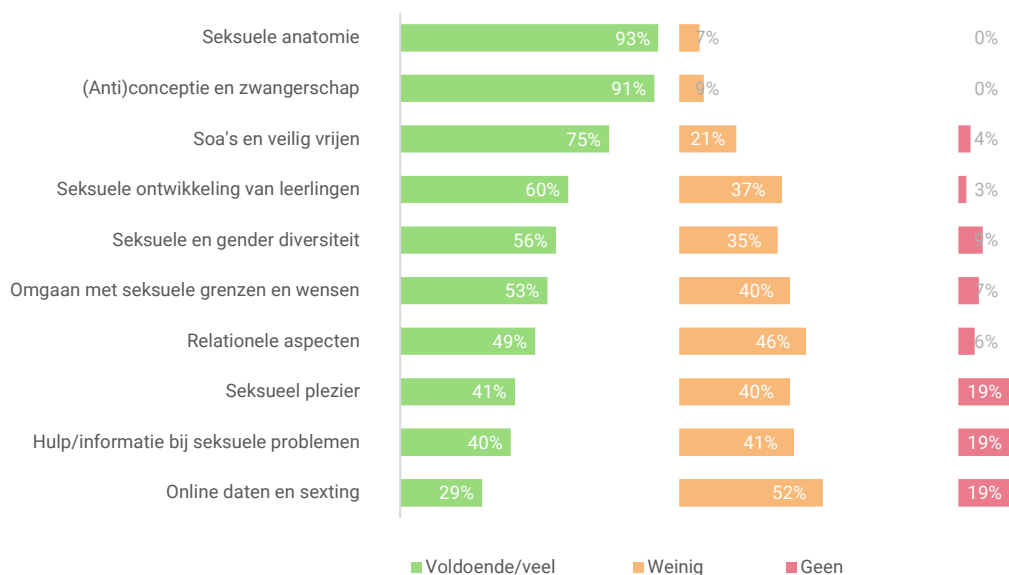
Wat betreft de verbeterpunten voor het onderwijs op de lerarenopleiding is aansluiting van de inhoud van de lessen op de actualiteit een terugkerend thema.

'De meeste termen (cisgender, panseksueel, Queen, non-binair etc.) zijn niet behandeld. Dit heb ik allemaal, op eigen initiatief als docent seksuele en relationele vorming, achteraf in cursussen geleerd. Gemiste kans.'

2.2.2 Vakinhoudelijke kennis

Over 10 verschillende onderwerpen is respondenten gevraagd in hoeverre hier aandacht aan was besteed op de lerarenopleiding. Figuur 2 geeft de resultaten weer van de aankomende docenten en Figuur 3 van de beginnende docenten.

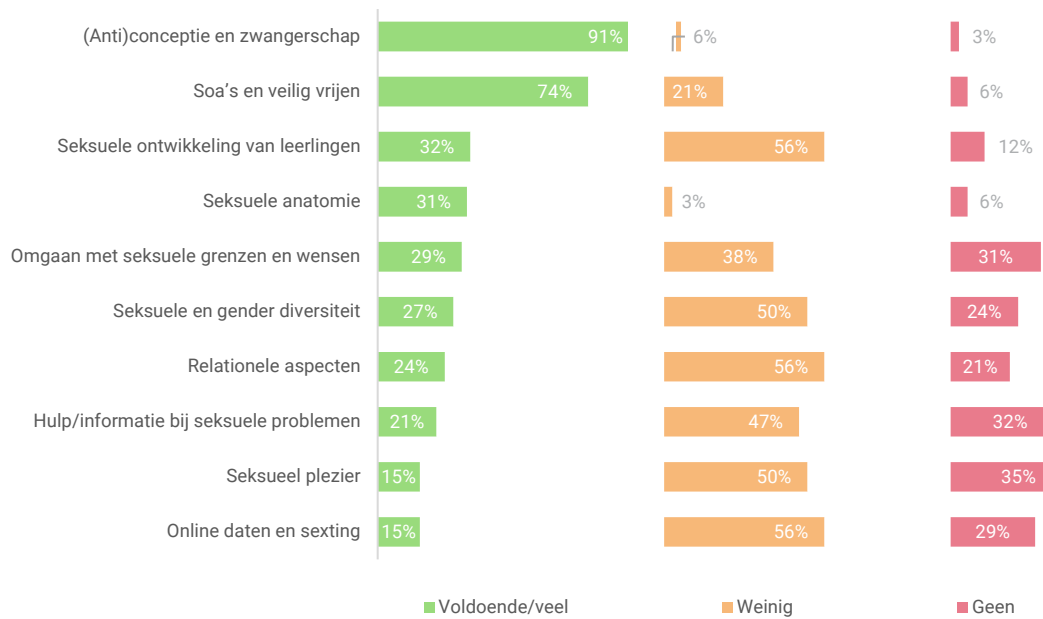
De mate van aandacht die aankomende docenten ervaren over de verschillende onderwerpen varieert (Figuur 2). Zo geven zij aan dat er veel aandacht besteed is aan de onderwerpen *voortplanting, zwangerschap en anticonceptie, en seksuele anatomie en soa's, voorbehoedsmiddelen en veilig vrijen*. Van de onderwerpen *online daten en sexting* en *seksueel plezier* en *hulp en informatie bij seksuele problemen* wordt het meest aangegeven dat er geen onderwijs is.

Figuur 2. Mate van aandacht voor verschillende onderwerpen op de lerarenopleiding volgens aankomende docenten (N=68)

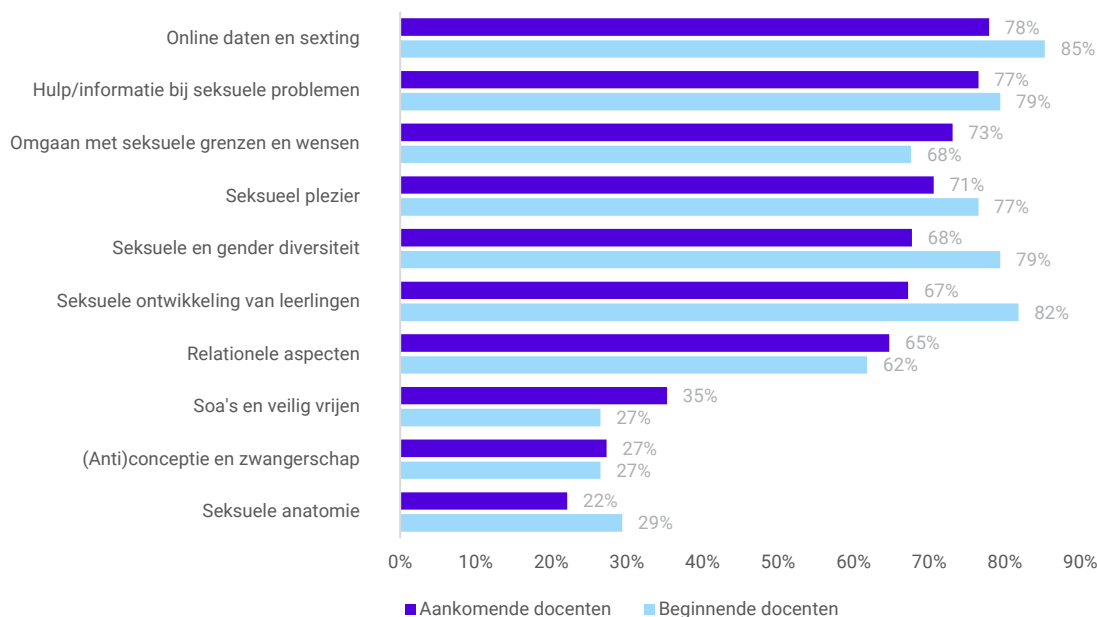
Beginnende docenten geven redelijk overeenkomende antwoorden wat betreft de onderwerpen waar veel aandacht aan werd besteed (Figuur 3). Ten opzichte van de aankomende docenten gaven zij echter naast de onderwerpen *online daten en sexting* en *seksueel plezier* en *hulp en informatie bij*

seksuele problemen ook relatief vaak aan dat er geen aandacht werd besteed aan het onderwerp *aangeven en respecteren van seksuele grenzen en wensen*.

Figuur 3. Mate van aandacht voor verschillende onderwerpen op de lerarenopleiding volgens beginnende docenten (N=34)

Over al deze onderwerpen is ook gevraagd of respondenten wel of niet meer onderwijs hadden willen krijgen tijdens de lerarenopleiding (Figuur 4). Dit komt redelijk overeen met de aangegeven mate van aandacht voor de onderwerpen, wanneer ze aangeven dat er veel aandacht voor de onderwerpen is (Figuur 2 en Figuur 3) geeft een kleiner gedeelte van de respondenten aan hier meer onderwijs over te willen. Opvallend is dat het verschil tussen aankomende en beginnende docenten klein is, behalve voor de onderwerpen *seksuele en gender diversiteit* en *seksuele ontwikkeling van leerlingen*. Bij beide onderwerpen geven beginnende docenten vaker aan meer onderwijs te willen dan dat aankomende docenten dit aangeven. Dit resulteert in een andere top-3 van onderwerpen waar beginnende docenten meer aandacht voor willen dan de aankomende docenten. De top-3 onderwerpen voor aankomende docenten bestaat uit *online daten en sexting*, *hulp/informatie bij seksuele problemen* en *omgaan met seksuele grenzen en wensen*. Voor beginnende docenten gaat het om *online daten en sexting*, *seksuele ontwikkeling van leerlingen* en op een gedeelte derde plaats staan *hulp/informatie bij seksuele problemen* en *seksuele en gender diversiteit*.

Figuur 4. Proportie respondenten dat meer onderwijs wenst, per onderwerp (%)

2.3 Seksuele en relationele vorming in de praktijk

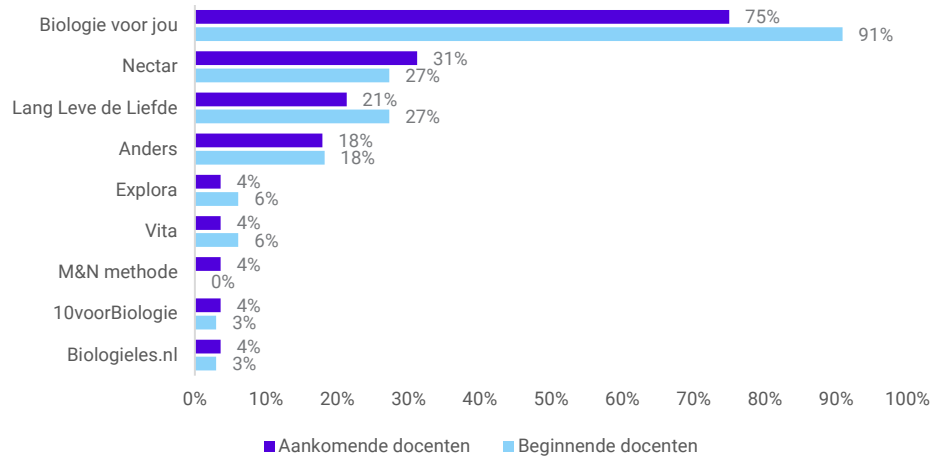
2.3.1 Algemeen

Aan alle klassen waar de docenten lesgeven (Tabel 2), geven ze ook seksuele en relationele vorming (Tabel 9). Van de aankomende docenten geeft ruim 80% aan les te geven over seksuele en relationele vorming wanneer het hoofdstuk hierover aan de beurt is in de lesmethode, 100% van de beginnende docenten doet dit. Een stuk kleiner (ongeveer 10%) is de groep die aangeeft tijdens een themaweek les te geven over seksuele en relationele vorming.

Tabel 6. Seksuele en relationele vorming: aan wie en wanneer? (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
Geeft seksuele en relationele vorming aan...				
Vmbo onderbouw (jaar 1 en 2)	40	34,2	31	36,9
Vmbo bovenbouw (jaar 3 en 4)	24	20,5	21	25,0
Havo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	28	23,9	17	20,2
Havo bovenbouw (jaar 4 en 5)	1	0,9	2	2,4
Vwo onderbouw (jaar 1 t/m 3)	21	17,9	10	11,9
Vwo bovenbouw (jaar 4 t/m 6)	2	1,7	3	3,6
Mbo (jaar 1 t/m 4)	1	0,9	0	0,0
Moment geven van seksuele en relationele vorming				
Tijdens een themaweek	8	11,8	3	8,8
Wanneer hoofdstuk aan de beurt is	57	83,8	34	100,0

De meest gebruikte lesmethodes zijn *Biologie voor jou*, *Nectar* en *Lang Leve de Liefde* (Figuur 5). Een vijfde van de docenten gebruikt andere methoden, waaronder *Kunskapsskolan* of zelf ontwikkeld materiaal.

Figuur 5. Gebruikte lesmethoden

Tabel 10 laat zien in hoeverre de respondenten vinden dat ze in staat zijn om les te geven over seksuele en relationele vorming. Van zowel de aankomende als de beginnende docenten geeft slechts 1 respondent aan zich (helemaal) niet goed in staat te voelen seksuele en relationele vorming te geven. Ruim driekwart van de aankomende en beginnende docenten geeft aan zich in staat te voelen les te geven over seksuele en relationele vorming. Toch geeft in beide groepen ook een op vijf respondenten aan het hier niet eens en niet oneens mee te zijn.

Tabel 7. In staat zijn goed les te geven over seksuele en relationele vorming (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Ik ben in staat goed les te geven over seksuele en relationele vorming in het onderwijs</i>				
(helemaal) mee eens	53	77,9	26	76,5
niet eens/niet oneens	14	20,6	7	20,6
(helemaal) niet mee eens	1	1,5	1	2,9

2.3.2 Vakinhoudelijke kennis

Voor het geven van seksuele en relationele vorming is vakinhoudelijke kennis nodig. Tabel 11 laat zien dat ongeveer driekwart van de docenten aan geeft te weten hoe de seksuele ontwikkeling van leerlingen verloopt en ongeveer 80% geeft aan kennis te hebben over relaties en seksualiteit van jongeren. Minder dan 6% van de docenten geeft aan dit (helemaal) niet te hebben. Er is weinig verschil in hoe vakinhoudelijk bekwaam aankomende en beginnende docenten zich voelen. Het gaat hierbij om een eigen inschatting van respondenten. Er kan dus sprake zijn van een overschatting, er is geen daadwerkelijke kennis gemeten. Terwijl rond de helft wel aangeeft voldoende kennis over dit onderwerp te hebben.

Tabel 8. Vakinhoudelijke kennis (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Ik weet hoe de seksuele ontwikkeling van leerlingen verloopt</i>				
(helemaal) mee eens	53	77,9	25	73,5
niet eens/niet oneens	12	17,6	7	20,6
(helemaal) niet mee eens	3	4,4	2	5,9
<i>Ik heb kennis over relaties en seksualiteit en seksuele gezondheid van jongeren</i>				
(helemaal) mee eens	27	79,4	59	86,8
niet eens/niet oneens	5	14,7	9	13,2
(helemaal) niet mee eens	2	5,9	0	0,0

2.3.3 Vakdidactische vaardigheden

Om (vakinhoudelijke) kennis over te brengen op leerlingen zijn vakdidactische vaardigheden nodig. Tabel 12 geeft informatie over vakdidactische vaardigheden als gebruik van lesmateriaal, kennis van verschillende leer- en werkvormen, aansluiting van lessen op seksuele ontwikkeling van leerlingen en kennis van culturele, religieuze en gender diversiteit. Voor de genoemde vakdidactische vaardigheden is er weinig verschil gerapporteerd tussen aankomende en beginnende docenten. Voor alle vier de vaardigheden geeft 47 tot 66% aan zich hier (voldoende) bekwaam in te voelen, 10 tot 19% geeft aan zich hier (helemaal) niet bekwaam in te voelen. Ruim een kwart van de docenten geeft aan niet voldoende kennis te hebben van culturele, religieuze en gender diversiteit en verschillen in normen en waarden rondom seksualiteit.

Tabel 9. Vakdidactische vaardigheden (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Ik ken verschillende leer- en werkvormen voor het geven van seksuele en relationele vorming</i>				
(helemaal) mee eens	45	66,2	20	58,8
niet eens/niet oneens	15	22,1	10	29,4
(helemaal) niet mee eens	8	11,8	4	11,8
<i>Ik ken geschikte en goed onderbouwde lesmaterialen voor seksuele en relationele vorming en weet hoe ik hierin een goede keuze kan maken</i>				
(helemaal) mee eens	19	55,9	44	64,7
niet eens/niet oneens	9	26,5	15	22,1
(helemaal) niet mee eens	6	17,6	9	13,2
<i>Ik weet hoe ik de lessen seksuele en relationele vorming goed aan kan laten sluiten bij de seksuele ontwikkeling van leerlingen</i>				
(helemaal) mee eens	36	52,9	20	58,8
niet eens/niet oneens	24	35,3	8	23,5
(helemaal) niet mee eens	8	11,8	6	17,6
<i>Ik heb voldoende kennis van culturele, religieuze en gender diversiteit en verschillen in normen en waarden rondom seksualiteit</i>				
(helemaal) mee eens	32	47,1	19	55,9
niet eens/niet oneens	17	25,0	5	14,7
(helemaal) niet mee eens	19	27,9	10	29,4

Ook uit de open vragen kwam naar voren dat veel docenten graag meer les hadden gehad over culturele, religieuze en gender diversiteit.

'Meer ingaan op verschillende culturele verschillen en daar tips + tricks voor aangeleerd krijgen.'

'Leuke werkvormen (ontwikkelen van lesmateriaal), te weinig kennis over de diversiteit van leerlingen op het gebied van seksuele voorkeur. Wel genoeg kennis over seksuele voorkeuren, anatomie en verschillen in geslachtschromosomen.'

Tabel 13 geeft inzicht in hoeverre docenten het gevoel hebben vakdidactische vaardigheden toe te kunnen passen in de klas. Ook hierbij is er weinig verschil tussen aankomende en beginnende docenten. De meesten geven aan adequaat te kunnen reageren op vragen uit de klas, het niet moeilijk te vinden om met leerlingen te praten over relaties en seksualiteit. Bij het kunnen motiveren van leerlingen voor deelname geven in verhouding meer docenten aan het hier niet eens/niet oneens mee te zijn (28-30%). Ongeveer driekwart van de docenten geeft aan leerlingen te kunnen wijzen op hulp en informatie indien er sprake is van seksuele problemen (69-77%), 18-25% geeft aan het niet eens/niet oneens te zijn met deze stelling.

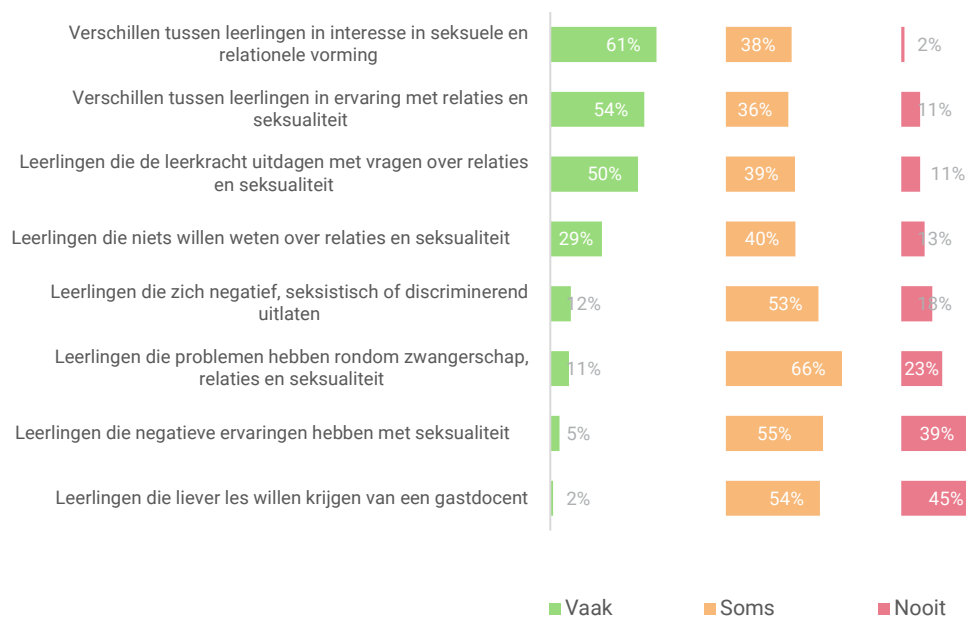
Tabel 10. Vakdidactische vaardigheden (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)		Beginnende docenten (n=34)	
	N	%	N	%
<i>Ik kan adequaat reageren op vragen van leerlingen en situaties in de klas</i>				
(helemaal) mee eens	55	80,9	31	91,2
niet eens/niet oneens	11	16,2	3	8,8
(helemaal) niet mee eens	2	2,9	0	0,0
<i>Ik vind het lastig om met leerlingen te praten over relaties en seksualiteit</i>				
(helemaal) mee eens	10	14,7	2	5,9
niet eens/niet oneens	6	8,8	3	8,8
(helemaal) niet mee eens	52	76,5	29	85,3
<i>Ik kan leerlingen motiveren voor deelname en actief betrekken bij de lessen over relaties en seksualiteit</i>				
(helemaal) mee eens	46	67,6	24	70,6
niet eens/niet oneens	19	27,9	10	29,4
(helemaal) niet mee eens	3	4,4	0	0
<i>Ik kan leerlingen wijzen op hulp en informatie bij seksuele problemen</i>				
(helemaal) mee eens	47	69,1	26	76,5
niet eens/niet oneens	17	25,0	6	17,6
(helemaal) niet mee eens	4	5,9	2	5,9

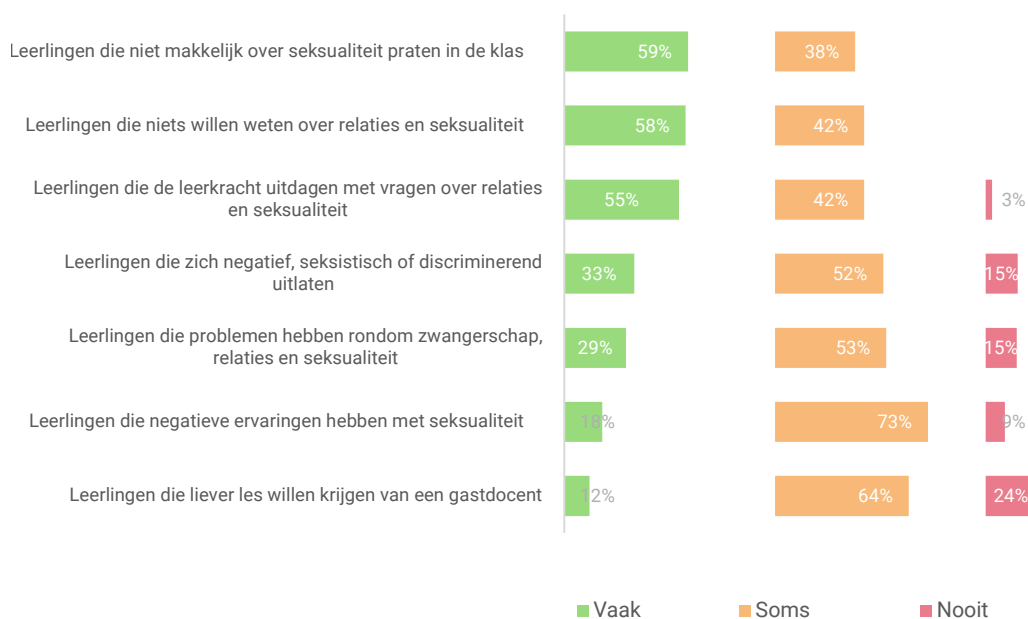
2.3.4 Pedagogische vaardigheden

Docenten kunnen met veel verschillende situaties te maken krijgen in de klas. Elke situatie vraagt andere reacties en vaardigheden. Figuur 6 laat zien hoe frequent aankomende docenten verschillende situaties tegen zijn gekomen, Figuur 7 laat dit zien voor beginnende docenten. In grote lijnen komt het overeen hoe vaak aankomende en beginnende docenten de situaties mee maken in de klas. Toch zijn er wel wat verschillen tussen de groepen. Zo geeft 11% van de aankomende docenten aan nooit verschillen mee te hebben gemaakt tussen leerlingen wat betreft interesse in seksuele en relationele vorming of ervaring met seksualiteit en relaties, terwijl alle beginnende docenten dit soms of vaak hebben meegemaakt. Ten opzichte van beginnende docenten geven aankomende docenten vaker aan meegemaakt te hebben dat leerlingen de leerkracht uitdagen met vragen over relaties en seksualiteit (39% vs. 29%). Daarentegen geven zij minder vaak aan mee te maken dat leerlingen niets willen weten over relaties en seksualiteit (12% vs. 33%). Ook geven zij vaker aan dat ze nog nooit hebben meegemaakt dat leerlingen problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit (39% vs. 24%) of dat leerlingen negatieve ervaringen hebben met seksualiteit (45% vs. 21%). In beide groepen geven overwegend weinig docenten aan

meegemaakt te hebben dat leerlingen liever les willen krijgen van een gastdocent dan van hun "eigen" docent over seksuele en relationele vorming.

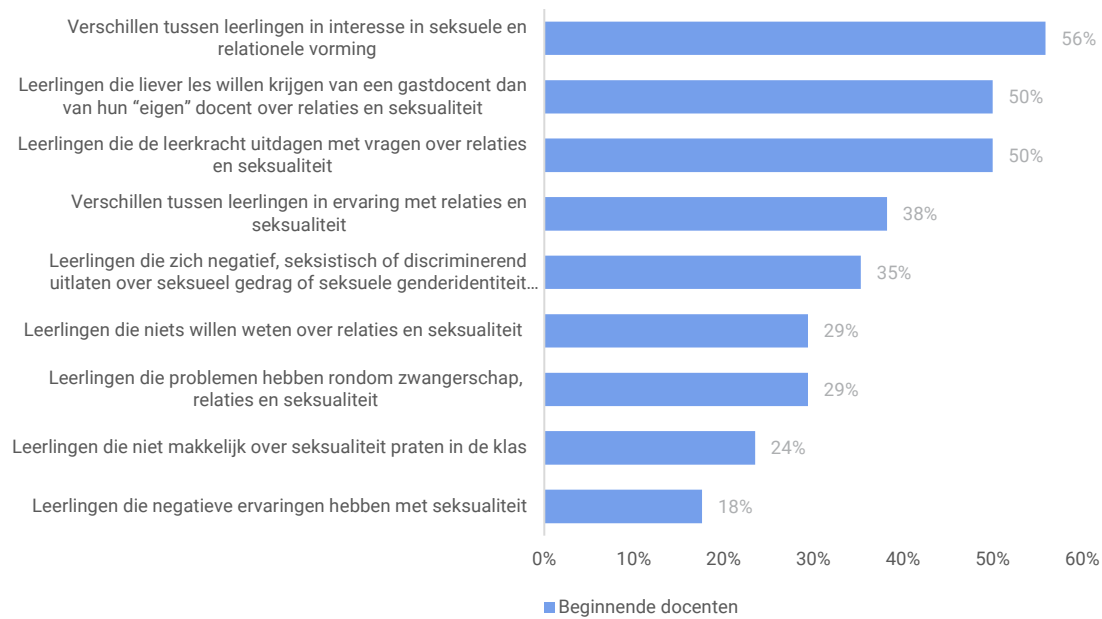
Figuur 6. Moeilijke situaties in klas volgens aankomende docenten (N=68)

Figuur 7. Moeilijke situaties in klas volgens beginnende docenten (N=34)

Figuur 8 geeft van al deze situaties aan in hoeverre beginnende docenten zich voorbereid voelden om hier mee om te gaan na het afronden van de lerarenopleiding. Meer dan 50% van de docenten geeft aan voorbereid te zijn (geweest) op verschillen tussen leerlingen in interesse in SRV. 50% van de docenten geeft aan leerlingen te hebben die liever les hebben van gastsprekers en leerlingen die uitdagen met vragen over relaties en seksualiteit. Bij de overige vragen gaf minder dan 40% van de docenten aan zich voldoende voorbereid te voelen. Op leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit, leerlingen die niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas, leerlingen die problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit en leerlingen die niets willen weten over relaties en seksualiteit voelen docenten zich het minst voorbereid. Minder dan één op drie docenten geeft aan zich voldoende voorbereid te voelen op deze situaties. Als dit wordt vergeleken

met de resultaten in Figuur 8 valt op docenten vaak mee maken dat leerlingen niet makkelijk over seksualiteit praten in de klas maar docenten zich hier niet vaak voldoende voorbereid op voelen.

Figuur 8. Proportie beginnende docenten die zich voldoende voorbereid voelt na het afstuderen om met de situaties om te gaan (N=34).

Ook uit de open vragen komt als verbeterpunt voor de opleidingen naar voren dat docenten graag meer les hadden willen hebben in het omgaan met onverwachte situaties.

'De opleiding had me er niet op voorbereid dat leerlingen ook nog wel eens persoonlijke vragen zouden stellen. Toen dit voor de eerste keer gebeurde (in mijn eerste jaar stage) moest ik snel beslissen; ga ik open zijn of ga ik hier een grens stellen. Uiteindelijk heb ik ervoor gekozen om er open over te zijn en ben ik blij met die beslissing. [...] Maar het zou fijn geweest zijn als ik die beslissing vooraf gemaakt zou kunnen hebben.'

Onder andere voor de hiervoor genoemde situaties, zijn verschillende pedagogische vaardigheden nodig. Deze vaardigheden zijn ook belangrijk voor het waarborgen van een veilig klasklimaat. Tabel 17 geeft inzicht in de mate waarin docenten zich bekwaam voelen in verschillende vaardigheden die hiervoor nodig zijn. Er zijn grote verschillen te zien tussen de vaardigheden. Zo geeft meer dan 90% van de docenten in staat te zijn een veilige leeromgeving te kunnen creëren. Ook geeft meer dan 90% van de docenten aan zorg te kunnen dragen voor een veilige en open sfeer in de klas om over relaties en seksualiteit te praten. Beduidend minder vaak geven docenten aan tijdig problematisch seksueel gedrag te kunnen signaleren (38% van de aankomende docenten en 50% van de beginnende docenten). 47% van de aankomende docenten en 68% van de beginnende docenten geeft adequaat te kunnen reageren op problematisch seksueel gedrag in de klas. Over het kunnen doorverwijzen van leerlingen naar instanties indien nodig, ervaart minder dan de helft van de respondenten hier voldoende kennis over te hebben.

Tabel 11. Veilig klasklimaat (N=102)

	Aankomende docenten (n=68)			Beginnende docenten (n=34)		
	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens	(Helemaal) mee eens	Niet eens/niet oneens	(Helemaal) niet mee eens
Ik ben in staat een veilige leeromgeving te creëren voor mijn leerlingen om relaties en seksualiteit te bespreken	62 (91,2%)	6 (8,8%)	0 (0,0%)	33 (97,1%)	1 (2,9%)	0 (0,0%)
Ik kan zorgdragen voor een veilige en open sfeer om over relaties en seksualiteit te praten	62 (91,2%)	6 (8,8%)	0 (0,0%)	32 (94,1%)	2 (5,9%)	0 (0,0%)
Ik weet naar welke instanties ik mijn leerling kan doorverwijzen	33 (48,5%)	19 (27,9%)	16 (23,5%)	15 (44,1%)	12 (35,3%)	7 (20,6%)
Ik kan adequaat reageren op problematisch seksueel gedrag	32 (47,1%)	26 (38,2%)	10 (14,7%)	23 (67,6%)	8 (23,5%)	3 (8,8%)
Ik kan problematisch seksueel gedrag tijdig signaleren	26 (38,2%)	30 (44,1%)	12 (17,6%)	17 (50,0%)	14 (41,2%)	3 (8,8%)

Uit de open vragen bleek dat een meerdere respondenten vonden dat er meer aandacht besteed had kunnen worden op de lerarenopleiding aan vaardigheden om een veilig klasklimaat te creëren.

'Ik had graag meer handvaten gekregen voor het creëren van een veilig klasklimaat. Op de leraren opleiding voer je de werkvormen uit met studenten die er allemaal open in staan. Terwijl je in het vmbo tegen veel verschillende meningen aan loopt en andere dynamieken hebt in de klas. Hoe geef je bijvoorbeeld dit thema aan en klas waar je normaal gesproken al moeite mee hebt om een veilig klasklimaat te creëren.'

Conclusie

Dit onderzoek geeft inzicht in de ervaringen en behoeftes van docenten Biologie met de voorbereiding op, en het geven van seksuele en relationele vorming in de praktijk. Docenten Biologie vinden het geven van seksuele en relationele vorming een belangrijk onderdeel van hun werk en geven aan dat het een verplicht onderdeel zou moeten zijn van de lerarenopleiding.

Onderzoeksvraag 1: In hoeverre voelen aankomende en beginnende docenten Biologie zich vanuit de lerarenopleiding voorbereid op het geven van seksuele en relationele vorming en op het omgaan met seksueel gedrag in de klas?

Van aankomende docenten geeft een op de drie aan dat er niet voldoende aandacht op de lerarenopleiding is voor het geven van seksuele en relationele vorming. Van beginnende docenten gaf bij twee op de drie docenten dit aan. Oorzaken voor dit verschil kunnen zijn dat curricula veranderd zijn waardoor er in het huidige onderwijs meer aandacht is voor seksuele en relationele vorming of dat beginnende docenten door praktijkervaring ondervinden dat de voorbereiding die zij hebben gehad onvoldoende aan blijkt te sluiten op hun behoeftes in de praktijk. Beginnende docenten gaven vaker aan niet tevreden te zijn over de inhoud van de lessen, het aantal lessen, de actualiteit van de onderwerpen, de sfeer tijdens de lessen en de verschillende werkvormen.

Er zijn grote verschillen tussen onderwerpen in de mate waaraan er (vakinhoudelijk) aandacht aan wordt besteed op de lerarenopleiding. Met name over onderwerpen als *seksuele anatomie, soa's en veilig vrijen en voortplanting en (anti)conceptie* vinden docenten het onderwijs voldoende tot veel. Over onderwerpen als *seksueel plezier, omgaan met seksuele grenzen en wensen, doorverwijzen voor hulp/informatie bij seksuele problemen en online daten en sexting* geven zij vaak aan geen tot weinig onderwijs te hebben gehad. Een kwart van de docenten vindt niet dat ze voldoende kennis hebben over het verloop van de seksuele ontwikkeling van leerlingen en over relaties en seksualiteit en seksuele gezondheid van jongeren.

Met betrekking tot vakdidactische vaardigheden geeft ongeveer de helft van de aankomende en beginnende docenten aan geschikte lesmaterialen te kennen en toe te kunnen passen, geschikte leer- en werkvormen te kennen en te weten hoe lessen aan te laten sluiten op de seksuele ontwikkeling van leerlingen. Ook geeft ruim een kwart van de docenten aan niet voldoende kennis te hebben van culturele, religieuze en gender diversiteit. Wel vindt 80-90% dat ze adequaat kunnen reageren op vragen en vinden het niet moeilijk om te praten met leerlingen over relaties en seksualiteit.

Er is een verschil tussen situaties die docenten veel meemaken en de mate van voorbereiding die zij ervaren op deze situaties. Beginnende docenten geven met name aan zich onvoldoende voorbereid te voelen op leerlingen die negatieve ervaringen hebben met seksualiteit en die niet makkelijk over seksualiteit praten. Over vrijwel alle verschillende moeilijke situaties in de klas gaf minder dan de helft van de docenten aan zich hier voldoende voorbereid te voelen na de lerarenopleiding. Alleen over verschillen tussen leerlingen in interesse in seksuele en relationele vorming geeft meer dan de helft aan zich hier voldoende op voorbereid te voelen. Meer dan 90% van de docenten aan zorg te kunnen dragen voor een veilige en open sfeer in de klas om te praten over seksuele en relationele vorming.

Onderzoeksvraag 2: Welke ervaring hebben aankomende en beginnende docenten Biologie met het geven van seksuele en relationele vorming en met seksueel gedrag in de klas?

Ruim driekwart van de aankomende en beginnende docenten Biologie voelt zich goed in staat en om seksuele en relationele vorming te geven. Een op vijf docenten antwoordde neutraal op de vraag of zij zich goed in staat voelen seksuele en relationele vorming te geven.

De situaties die de docenten aangeven mee te maken verschillen tussen aankomende en beginnende docenten. Zo geven aankomende docenten wat vaker aan uitgedaagd te worden door leerlingen met vragen over relaties en seksualiteit. Zij maken minder vaak mee dat leerlingen niets willen weten over

relaties en seksualiteit en dat leerlingen problemen hebben rondom zwangerschap, relaties en seksualiteit. Mogelijk speelt leeftijd en ervaring van de docenten hierin een rol.

Onderzoeksvraag 3: Wat is er volgens aankomende en beginnende docenten Biologie *nodig* in de lerarenopleiding om hen voldoende toe te rusten om seksuele en relationele vorming te geven en om te gaan met seksueel gedrag in de klas?

Zowel vakinhoudelijk, vakdidactisch als pedagogisch zijn er mogelijkheden tot verbetering om aankomende en beginnende docenten voor te bereiden op het geven van seksuele en relationele vorming. Ruim driekwart van de aankomende en beginnende docenten Biologie geven aan meer onderwijs te willen over onderwerpen als:

- Seksueel plezier.
- Omgaan met seksuele grenzen en wensen.
- Doorverwijzen voor hulp/informatie bij seksuele problemen.
- Online daten.
- Sexting.

Er is behoefte aan een betere voorbereiding op moeilijke situaties in de klas, aangezien de helft van de docenten zich hier onvoldoende op voorbereid voelt.

3.1 Aanbevelingen

Uit de inzichten in ervaringen en behoeftes van aankomende en beginnende docenten Biologie komen een aantal aanbevelingen voor (tweedegraads) lerarenopleidingen Biologie naar voren. Hiermee kan de kwaliteit van het onderwijs verbeterd worden en het onderwijs beter aansluiten op de (veranderende) praktijk met betrekking tot seksuele en relationele vorming.

1. De focus voor het geven van inhoudelijke kennis aan toekomstige docenten mag minder geconcentreerd worden op seksuele anatomie, soa's en veilig vrijen en zwangerschap en (anti)conceptie.
 - Het wordt aanbevolen aan lerarenopleidingen op meer onderwijs te geven over seksueel plezier, omgaan met seksuele grenzen en wensen, doorverwijzen voor hulp/informatie bij seksuele problemen en online daten en sexting.
2. Docenten hebben onvoldoende kennis over culturele, religieuze en gender diversiteit met betrekking tot seksuele en relationele vorming.
 - Aan lerarenopleidingen wordt aanbevolen meer les over te geven over culturele, religieuze en genderdiversiteit met betrekking tot seksuele en relationele vorming
 - Rutgers en/of Stichting School & Veiligheid kunnen onderzoeken of zij lerarenopleidingen hierin kunnen ondersteunen door materiaal te ontwikkelen over culturele, religieuze en gender diversiteit.
3. Het gebruik van verschillende werkvormen tijdens de lessen op de lerarenopleiding en het krijgen van colleges van gastdocenten wordt gewaardeerd en dient gestimuleerd te worden.
 - Lerarenopleiders kunnen ter ondersteuning en voor inspiratie de handleiding *Over seks gesproken* van Rutgers gebruiken (<https://www.rutgers.nl/producten/over-seks-gesproken>).
4. Bereid toekomstige docenten op voor moeilijke situaties die zich voor kunnen doen in de klas.
 - Lerarenopleiders kunnen gebruik maken van bijvoorbeeld casuïstiek onderwijs waarbij aankomende docenten leren opgaan met moeilijke situaties, zoals bijvoorbeeld leerlingen die het moeilijk vinden om te praten over seksualiteit en relaties.
 - Rutgers en/of Stichting School & Veiligheid wordt aanbevolen
5. Om ervoor te zorgen dat alle actuele onderwerpen, kennis, lesmaterialen, gastdocenten en werkvormen bekend zijn bij aankomende en beginnende docenten en lerarenopleiders wordt aan Rutgers en Stichting School & Veiligheid aanbevolen mogelijkheden te onderzoeken voor het creëren van een platform over het geven van seksuele en relationele vorming. Door dit platform

kunnen lerarenopleiders makkelijker met elkaar verbonden worden en worden kennis en middelen makkelijker gedeeld.